

Bezpečnost ČR ve 21. století, partnerství jako závazek a šance

Problematika obranného a bezpečnostního průmyslu (OBP)

Úvod:

Zahájím jedním citátem.

„Optimista je člověk s nedostatkem informací, zatímco pesimista má informací nadbytek.“
Rád se zde s Vámi o řadu informací podělím.

Jaká je situace v našem národním obranném a bezpečnostním průmyslu? Spolu s dalšími průmyslovými odvětvími čelíme ekonomickým problémům, zejména z hlediska domácí poptávky. Ale také čelíme tlaku EU na takzvanou konsolidaci obranného průmyslu EU. Tento tlak se projevuje legislativními akty, které jsou záludné, pokud jsou nepochopeny a špatně implementovány, a neškodné, pokud je umíte správně použít nebo pokud patříte mezi evropské giganty a sídlíte například v Paříži. Tam pro vás pracuje silný státní aparát, můžete se opřít o politiku Bruselu, máte k dispozici značné veřejné prostředky na výzkum a vývoj (VaV) a ještě máte předpoklad získat prostředky z rozpočtu EU na bezpečnostní výzkum. V takových podmínkách se firmám dobře daří.

Svědčí o tom skutečnost, že i v době největší krize mezi roky 2008 – 2009 dokázaly největší zbrojní firmy při snížení domácí poptávky v EU zvýšit své zisky o 8%. Jednalo se především o firmy z USA a západní Evropy, což se ČR netýká. Je zřejmé, že těžiště výroby se moc nemění, mění se však odbytiště. Byly to zejména výnosy z exportu a jejich reinvestice, které pomohly udržet obranný průmysl EU ve hře. I když i velké firmy čelí problémům z hlediska domácí poptávky.

Hrozby, rizika a technologie

Na dnešním jednání zaznělo, jakým bezpečnostním rizikům a hrozbám budeme muset čelit ve 21. století. Ne všem se dá čelit technologiemi, ale mnohým jistě ano. Boji proti terorismu, kybernetickým útokům, civilizačním hrozbám a dalším může OBP významně přispět. To předpokládá společně investovat dnes do VaV. Uvědomme si, že např. většina dnešních hlavních vzdušných systémů v EU je výsledkem investic, o nichž rozhodla jiná generace před 20-30 lety. Jednalo se především o státní investice. Současná rozpočtově restriktivní opatření vlád jsou spojena se šetřením zdrojů na obranu, snižováním počtu osob v ozbrojených silách. Logicky by tedy měl vzrůst význam bezpečnostních technologií a investic do nich, zejména cestou mezinárodních programů. Opak je však pravdou, jsme svědky spíše ochrannářských opatření jednotlivých zemí a mnohdy nekalého konkurenčního boje o třetí trhy (tranzitní licence). V ČR jsme dokonce vytvořili podmínky, které nedávají možnost ministru obrany rozhodnout o zapojení se do společných výzkumných projektů v NATO nebo EU. To vedlo k opuštění řady rozpracovaných mezinárodních projektů v rámci EDA. Podle mého soudu nedostatek investic do výzkumu a vývoje, ať na národní nebo mezinárodní úrovni, a postupná technologická závislost na mimoevropských a nealiančních dodavatelích představuje jednu z hlavních bezpečnostních hrozeb pro budoucnost.

Role obranného a bezpečnostního průmyslu

Hovoříme-li dnes o bezpečnosti ve 21. století, neobejdeme se bez diskuze o roli OBP, bez definování jeho místa v bezpečnostní architektuře státu. Tento již historicky spolu s diplomacií a ozbrojenými silami tvoří tři základní pilíře bezpečnosti. Proto by měla role OBP mít své pevné místo ve strategických úvahách politické reprezentace. Aliance na summitu v Chicagu zdůraznila otázku Smart Defence, kde klíčovou roli hrají nejmodernější, a tedy nejdražší technologie a jejich sdílení.

EU ve své strategii pro silnější společnou průmyslovou základnu obranných technologií (EDTIB) uvádí, že silná obranně technologická základna je předpokladem společné zahraniční bezpečnostní politiky (SZBP). Ve strategiích řady států hraje OBP klíčovou roli.

Např. ve strategii Velké Británie (VB) se píše: Musíme posilovat zachování průmyslové základny, která udržuje ve VB takové průmyslové kapacity, které jsou potřeba k zabezpečení národní bezpečnosti. Finsko má dokonce zákon o zabezpečení dodávek ozbrojeným silám: Act on Safeguarding Security of Supply (Statute Book of Finland 1390/1992). Pro bezpečnostní instituce a mnohé státy, jak jsem ilustroval, je tedy zabezpečení dodávek obranného materiálu ozbrojeným silám velmi důležité. K tomu mají zpracovány i odpovídající koncepční a strategické dokumenty.

Situace v ČR tomuto trendu zdaleka neodpovídá. Na rozdíl od řady vyspělých evropských zemí nemáme platnou koncepci, která by jasně definovala roli OBP v bezpečnostním systému státu. Nová situace si vyžaduje nově definovat úlohu státu a OBP. Pod vedením MZV se v současnosti připravuje strategie obranného a bezpečnostního průmyslu české republiky. Naše asociace však nemá možnost plnohodnotně se podílet na tvorbě tohoto pro obranyschopnost státu klíčového dokumentu. Kdo jiný by měl být hlavním podílníkem na tomto projektu než AOBP? Vždyť právě zde se koncentruje hluboká znalost problematiky a především praktické zkušenosti, které se v žádném orgánu státní správy nevyskytují. Chci proto tímto požádat MZV, MPO a MO, aby se nebály diskuze s průmyslem a využily jeho potenciálu k tvorbě strategických dokumentů tak, jak se to běžné děje i v EU, např. při přípravě nových směrnic nebo diskusích o restrukturalizaci OBP v EU, která právě probíhá v rámci Task Force, ustanovené Komisí EU.

Role státu

Nedávno jsem slyšel od jednoho liberálního ekonoma, že zbraně jsou zbožím, které pokud je o něj zájem, trh vždy nějak dodá a není potřeba jej zvláště opečovávat státní politikou. To je hluboký omyl. Zbraně nejsou ledničky a při obchodu s obranným materiálem by měla bezpečnostní úvaha předcházet ekonomické. To předpokládá i smlouva o fungování EU (SFEU) v článku 346.

Trh s obranným materiálem je vlastně netrhem, který podléhá přísné regulaci státu a stát je mnohdy i jediným možným zákazníkem. Vývoj bezpečnostních systémů je nesmírně drahý, a tedy částečně nebo zcela závislý na státním financování. Proto je role státu v diskuzi o budoucnosti bezpečnostního průmyslu, klíčová. Úspěšné státy realizují přímou podporu vládních programů prostředky na výzkum a vývoj, mají silnou proexportní politiku, používají státní instituce v konkurenčním boji na třetích trzích a další metody. Přežití státu není možné ponechat trhu, kde rozhoduje nabídka a poptávka. Přežití státu je veřejným statkem, který není možné prodat nebo pronajmout. Je proto prvořadou povinností státu tento statek zajistit s využitím schopností ozbrojených sil a technologií, které jim dodá obranný průmysl. (Nesmí se to zaměňovat s formou vlastnictví /státní x soukromé/, jak se někdy u nás děje.) Jak je dnes zřejmé, budování obranných schopností, a s tím souvisejících průmyslových kapacit nevyžaduje trh. USA, Francie, Rusko nebo dnešní supervelmoc Čína nebudují svůj vojenský potenciál pouze s pomocí trhu, ale cílenou státní politikou. K vybudování OBP není nezbytně nutný trh, ale OBP není možné budovat bez podpory státu, jehož ochraně jeho produkty slouží.

Tím se dostávám k podtextu semináře, ve kterém je uvedeno **Partnerství jako závazek a šance**.

Partnerstvím je zde zřejmě myšlena mezinárodní spolupráce, ale totéž platí pro partnerství státu a průmyslu. Pokud nefunguje partnerství institucí státu a OBP, je šance průmyslu rozvíjet se na trhu/netru malá, a zejména obranný průmysl zaměřený na vojenské technologie buď hledá jiná teritoria pro působení, nebo řeší konverzi na duální a civilní technologie. V obou případech mizí určitá bezpečnostní produkce a dochází k oslabení obranyschopnosti země nebo bezpečnostní instituce. V případě marginální výroby je to nedůležité, ale pokud odejdou firmy jako BAE Systems v evropském měřítku, nebo zmizí výrobci munice v ČR, lze hovořit o bezpečnostním riziku. Proto by mělo být partnerství státu a průmyslu samozřejmostí. V tomto duchu má AOBP uzavřeny dohody o spolupráci s některými ministerstvy. Nejdůležitější je dohoda s MO. Její praktické naplňování je však

třeba zintenzívnit, zejména v otázkách informovanosti a zapojení průmyslu do konkrétních programů.

Realita ČR

O formálním vztahu jsem již hovořil. V mnoha dalších ohledech se realita ČR kryje s vývojem v EU: Snižuje se obranný rozpočet, snižují se prostředky na akvizice, snižují se zdroje na obranný VaV, jsme nuceni ustoupit Komisi ve využívání offsetů, jakožto jednoho z mála nástrojů, kterými jsme mohli nutit hlavní zahraniční dodavatele ke spolupráci a investicím v ČR (průměrná roční investice z offsetových programů je 3,5 mld. Kč). Zatímco v jiných zemích nahrazují offsetové programy projekty mezinárodní průmyslové spolupráce, my bezmyšlenkovitě implementujeme požadavky EU. V jiných oblastech jsme zase zvolili svéráznou cestu: jak jsem již uvedl, prostředky na mezinárodní obranné projekty VaV nemůže alokovat MO, ale MŠMT, jehož prioritou nejsou obranné projekty. Takto ztrácíme možnost mezinárodní kooperace. Namísto využívání možností podpory domácího průmyslu obrannými zakázkami národním akvizičním systémem používáme agenturu NAMSA, která zcela mimo legislativu EU a bez účasti pracovníků národních akvizičních pracovišť rozhoduje o přidělení zakázek. O přidělení zakázky rozhoduje cena, která neobsahuje DPH, odvody na zdravotní a sociální pojištění, mzdu, která je spotřebována v ČR apod. Tyto benefity z práce jsou realizovány mimo ČR, stejně jako marže NAMSA, která končí v Lucembursku a není daněna, na rozdíl od domácích marží. Dovolím si připomenout, že NAMSA byla zřízena k podpoře společných projektů a podpoře operací NATO. Ukažte mi jediný společný logistický projekt, kterého se Česká republika v NAMSA účastní? Nepřinesli jsme žádný společný logistický projekt žádného obranného systému, který bychom spolu s dalšími zeměmi efektivněji spravovali.

Pro podniky AOBP je naprosto klíčovou otázkou stability akvizičních plánů MO, umístitelnost jejich výrobků na domácím trhu a exportovatelnost. Zatímco podpora exportu je vnímána pozitivně, umístitelnost výrobků doma, s nímž je spojeno i zvýšení jeho exportního potenciálu, je slabší a zcela nešťastná je stabilita plánování na MO, která neumožňuje zaměřit výzkumné a vývojové kapacity podniků na jasně deklarované prioritní oblasti pořizování v dlouhodobějším horizontu. A jaká je pak garance pořízení takového materiálu? Ředitel BAE Systems pro Evropu sdělil Komisi při jednání o pravidlech trhu EU s obranným materiálem, že si nedovede představit, že na konci vývoje státem požadovaného obranného systému s milionovými investicemi z privátní sféry, by např. vláda UK vypsal na produkt výběrové řízení. To by určitě BAE opustilo zbrojní výrobu. Vláda UK však vždy nalezne řešení, jak se s takovou situací vypořádat i v rámci platné evropské legislativy. Využije čl. 346 SFEU, uzavře mezinárodní smlouvu (viz VB- FR) nebo přijme jiné národně konformní opatření. Pouze 17% obranných zakázek v EU je soutěženo otevřenými výběrovými řízeními a i těch 17% odborníci považují za nadnesené číslo.

Jak dál?

Bylo by naivní usilovat o nezávislou zbrojní výrobní základnu státu, obzvláště v zemi ekonomické síly ČR. Proto je potřeba koncepčně situaci řešit a soustředit se na takové strategicky důležité bezpečnostně průmyslové kapacity, které nám umožní v případě krize základním způsobem zabezpečit obranyschopnost země, určitými schopnostmi přispět do tvorby průmyslově bezpečnostní základny EU a ostatní nechat na volném trhu. Tento postup ostatně předpokládá Smlouva o fungování EU v článku 346. Do těchto prioritních kapacit pak směřovat národní akviziční plány, investice, offsety, zvýšené exportní úsilí a další benefity, jak to vidíme u našich vyspělejších partnerů v EU i NATO. Tuto metodu definování národních priorit a jejich podpory požaduje i ASD v dokumentu A Wake up Call. Mimochodem ASD také upozorňuje, že na mimoevropské trhy lze úspěšně pronikat a udržet se pouze tehdy, pokud můžeme demonstrovat, že jsou naše produkty umístěny na evropských a národních trzích. Tyto zkušenosti je potřeba aplikovat i u nás.

K tomu je však potřeba vybudovat kvalitní národní akviziční systém, který bude schopný využít všechny dostupné instrumenty k prosazení národních zájmů, jejichž součástí by mělo být zachování a rozvoj OBP.

Co dělá AOBP?

Nesedíme s rukama v klíně, ale snažíme se působit na státní správu, aby se k OBP stavěla koncepčně. Bilaterálně jednáme s partnery v zahraničí (USA, Slovensko, Švédsko, Rakousko, Maďarsko), hledáme cesty ke zdrojům z EU, podporujeme export, vzděláváme své členy, jednáme s finančními institucemi apod.

Abych nebyl pouze kritický vůči státní správě, je potřeba uznat, že v řadě směrů je spolupráce s ministerstvy dobrá a v mnoha ohledech se zlepšuje. Na poli exportu cítíme silnou podporu MPO, MO i MZV (Až na některé excesy při udělování exportních licencí). Do budoucna ale budeme potřebovat daleko užší spolupráci a zejména pochopení pro složitost podmínek, vnitřních i vnějších, ve kterých OBP působí.

Naším cílem je přiblížit se podmínkám, které mají pro podnikání v oboru naši kolegové ve vyspělých evropských zemích. Nic víc nechceme.